

MÁSODIK ELBESZÉLÉS

– Tessék szíves lenni újra elmesélni az életét!

– Hát hétéves koromig visszaemlékszek. Gyergyóremetén születtem tizenötbe, november hatodikán. Hétéves koromba kezdtem járni iskolába, már akkor kezdtünk... kezdtek tanítani rom... Első... Én mikor első osztályos voltam, abba az évbe kezdtek ott tanítani románul. Addig még nem tanítottak sose. És akkor kezdtek... Jöttek román tanárok Regátból, Bukurestből, és... szóval négy tanítónő jött, és egy férfi. Persze vótak magyarok is még, nemcsak ők tanítottak, de ők is... Mán órát tartottak. S úgyhogy..., mán én első osztályos koromban megtanultam egy verset, büszke vót rá a tanítónő, hogy neki mán van egy tanítványa, aki tud román verset, úgy örült, elvitt le a züzetekbe – nem messzi vót –, vett egy nagy csomag cukrot nekem, feltett oda a bankra, oszt... hogy mondjam el a verset. El kellett mondjam... Ott tele vót..., egy nagy üzlet vót, vót Pusásnak egy nagy üzletje, oszt el kellett ott mondjam. Hát tele vót..., és... Igen... Az első év így kezdődött, oszt tovább oszt minden évben tanultunk románul is, magyarul is, egész harmadosztályt ott jártam ki. Ez vót huszonhárom..., huszonháromba vót... és... huszonnégybe vótam másodosztályos, akkor vót a bérmálás ott Remetén, s akkor bérmálkoztam másodosztályos koromban... És... amikor csinálták a díszkaput – mintha most is látnám –, így lementünk lassan a piac... – a piactéren laktunk, nem messzi a főtértől, és a... –, gyönyörű díszkaput csináltak. Oszt milyen széles vót az utca a községházától a... csendőrlaktanyáig, olyan széles díszkapu. Várták a püspököt. Jött a püspök. Oszt az vót felírva: „Áldott, ki az Úr nevébe jön!” – a táblára... És... nagyon szép vót..., – nagyon nagy emlék, nem felejttem el sose –, és... azután oszt rá nemsokára, két évre, három évre, hát huszonhatba jöttek a szüleim, huszonhatba mán otthagyták a szüleim a falujukat, eladtak mindent, oszt eljöttek Mindszentre, Adynak a tanyájára, s hoztak... – mer vót erdőjük, vót tíz hód erdő, felvágta minden fát, elkészítettek –, minden anyagot hoztak a házhoz. De kiültek a kopasz fódre! Megérkeztünk, nem vót semmi, csak a kopasz fód! Csak annyi, hogy Adynak vótak több cselédháza, mer hát vót..., több cselédje vót, és... na. Mire jöttünk, kitararította mindenütt, úgyhogy minden családnak tudott... – amíg a háza felépült –, minden családnak tudott adni szobát. Úgyhogy ott laktunk addig, míg felépült a ház. Hát egész nyáron építettek na. Hát nem kellett akkor még a földet dolgozni, mer Ady dolgozta, de asziszem, hogy abba az évbe mán a termés a miénk vót, csak Ady még segített... Ott tanított minket, hát... nem... Ott Csíkba nem úgy dolgozzák a földet, meg na... Másképp..., hogy kell..., nem is tudtuk, hogy kell kapálni, hát... De itt a tanyán is vót két lakás, vót egy cselédlakás meg a borház. Vót szőlő is... Oszt... úgyhogy vót lakásunk, amíg a ház felépült. Mindenik épített, mék hogy tudott. Mind a négy család..., mind hozott

anyagot onnan a házhoz...; és... ősszelre mán oszt bekötöttünk..., novemberbe..., a házba... Hát mán hideg vót. Akkor rakták fel a ajtót-ablakot. Akkor vót kúszon. Egy mesterrel csináltatta mind a négy család, és na. Hamarabb nem tudta elkészíteni. Oszt nem adta ki egyiknek se hamarabb az asztalos, hogy egyszerre legyen mindenki..., hogy ne legyen baj egyikérmásikér, hanem egyszerre kész vót minden, és akkor hozták haza, és rakták fel. S tapasztották, csinálták..., há be kellett tapasztani az ablakot, mer ugye... Csak annyi, hogy hoztak onnan mindent, mer vagonnal bútrot hoztuk, spórt hoztak, fát hoztak, mindent hoztak... Úgyhogy csak rakták be a spórt, hát nyáron kint..., míg... egy deszkából csináltak egy olyan féleresz valamit, mer deszkát hoztak rengeteget – az én apám egyedül kivett egy vagon –, oszt abba bepakolt mindent, oszt egyikbe a bútrot, másikba a zanyagot, oszt úgy. És na. A spórral kinn – mondom – mikor eső vót, akkor csináltatott olyan..., hogy ne essen ránk az eső [Nevet.], ha amikor kinn vót, de nem..., egy kilométerre vótunk a falutól... Érmindszent..., nem messzi vót a tanya, s nem is vót rossz, csak... nagyon megbánták, vagy... hogy búsulták el magokat? Vagy... nagyon sokat dolgoztak azér, csak hogy nagyon hamar meghaltak szegények. Anyukám nem is élt, csak tán három évet, ahogy lejöttek onnan... Három évet... Apám élt... öt évvel többet élt apám..., no de eközbe elvitték a nagyobbik bátyámat katonának, – mán a nővérem elment azelőtt, onnan Gyergyóbul apácának. Onnan vitték el..., azír jöttek el onnan! Eljöttek erre, látták, hogy itt milyen más termés..., más föld, más... minden, és... eladta mindent, oszt eljöttek. De oszt megbánták szegények nagyon, mer nagyon szép jószág vót ott, mer ott állattenyésztéssel foglalkoznak, eladták a jószágot, eladtak juhot, földet, mindent. Eljöttek, csak amit be tudtak pakolni a vagonba, oszt hogy azír? Mer nagyon megbánták, mer nagyon nagy csűr há! Nagy juhszín... Nagy istálló... Tizenhat darab jószág vót, mikor elindultak. De nagyon drágán vették a földet, az vót a baj! Nem is tudták ott eladni akkora földet mindent, maradt vagy tíz hód, vagy mit..., tizenkettő még eladatlan. Majd elmentek két év múlva, hogy eladják. Mer akkor nem tudtak menni, építkeztek... Majd azután elmentek, oszt eladták azt is, csak... De akkor mán oszt elindult a faluból több család! Mentek... Ki Marosvásárhely környéki-re, ki... Még ide is jöttek Mindszentre, még vagy három család, úgyhogy... Eljöttek látni, hogy mi... mi van itt. Hogy van, mi van? Oszt nem sajnálták akkor... Há nem vót olyan drága, hogy... Há látták, hogy milyen jó termés, te, olyan sűrű vót a búza a keresztnek... – akkor keresztbe rakták –, hogy majnem egymást írta a föld közepin! Olyan jó termés vót, oszt... Há ott is vót miből éljenek, nem hogy nem vót, dehát mégis eljöttek... De bizony itt többet kell... Aszitték, hogy ott nem járnak annyit a hegyeken, meg mit tudom én, hát nem is olyan sok..., mer Remete nem is olyan hegyes vidék, nem... Elég... Elég lenti..., és... nem is rossz földje van... Úgyhogy van jó földje és... És csak eljöttek! De mikor én otthun vótam, én nem vótam

otthun, csak most tán három éve, négy éve! Én azóta nem vótam otthun, csak most három éve! Én aszontam a rokonoknak még aki él, hogy hogy mentek el innen? Olyan szép udvarok..., olyan szép ház! S olyan jól vótak ott mind! Hát most hogy kollektív vót is... Igaz, hogy nem mind egyforma, de jól vótak... Én sajnáltam, hogy eljöttek a szüleim. Jó levegő! Szép hely! Olyan szíp helyen van Remete! Nem hegyes, nem hegyek közt van, vagy erdők közt. Síma, nagy, hát... Hány község van ott... a kinn... Síma helyen van! Ott van Remete, Ditró, Szárhegy, Gyergyószénmiklós, Alfalu, Újfalu, Tekerőpatak... Ezek mind síma helyen vannak ezek. De mind nagy község, mind... A zén falum, Remete, tizenháromezer... kilencszáz lakósa vót, mikor én... haza írtam, mer kellett a buletinhez, vagy mihez a... Kellott a keresztlevél, a keresztlevél. Persze. És elkötte keresztapám a keresztlevelet, és írt egy szép levelet, és megírta, hogy hány lakósa van Remetének. Na most gondold el! Tizenháromezer! Nagykárolynak tizenhatezer! Há ez falu! Remete falu, nem község, Gyergyóremete. Falu. Majd Ditró, az más község vót. Az nagyobb vót. Szárhegy kisebb vót – asziszem –, Szenmiklós, az más város vót. Alfalu, az is nagy vót..., na és így. Há mondom, hogy nem rossz helyen vótak, mégis eljöttek a szüleim. Szegények, hogy megbánták? Bánatjokba? Vagy betegek lettek? Én há gyerek vótam, elég hamar meghaltak... Hét évig éltek. Hármát élt anyukám, ötöt apukám... Úgyhogy nem sokat éltek. Pedig vót, más itt is vettek..., szép vót. Két gyögyörű lovat vettek! Akkor szekér... Mer amit hoztak onnan, még szekeret is hoztak, csak jószágot nem hoztak. Az nem vót itt megfelelő, s hoztak ekét, berenát, mindent hoztak. De itt nem vót megfelelő, s akkor kellett aratni, kapálni, ó! Más kicsik..., kicsik vótunk, még alig... há mi vótam? Tízéves. Oszt más kellett kapálni. A soron menni végig... Még akkor nem is vetettek soron drága! Akkor úgy szórták ni. [Mutatja.] Mind a búzát. Úgy vetettek. Oszt az egész földet be kellett apróra kapálni. No majd oszt másik évbe más Ady meg Somogyi kitalálták... – de nem is ők, mer egy jó kovács vót a szomszéd községbe –, s az csinált ekekapát. Kapáló ekét. Ó csinálta, a kovács. Fagerendellyel, de a kapálókot, meg... azokat ő csinálta. Akkor Somogyi meg Ady rögtön meg is vették tőle, és más jöttek nekünk mutatni! Befogták..., jöttek..., húzatták a... Behúzatták a málét, mindent! Napraforgót, mindent behúzattak. Úgyhogy más akkor oszt könnyű vót kapálni! Szüret vót! Soron... De nagyon jó föld vót! Nem vót gázos. Nagyon jó földet vettek. Nagyon, nagyon. Az Ady földje nagyon jó föld vót! Most is. Nagyon jó föld, termőföld és... nem... Hát lehet, hogy most tele van gazzal a kollektívbe, de akkor nem vót. Mer hagytak ugart, pihentették a földet, megszántották kétszer egy nyáron, kikótt a gáz, megszántották..., kiszáradt, mikor még egyszer meg... leberenálták, újra megszántották, úgyhogy mire kellett a búzát beletenni, tiszta vót a föld! Nem vót gázos! Csak a búzaszál. Úgyhogy... Szóval megtanította azt Ady, hogy kell gázdálkodni!

Akik onnan eljöttek..., s jó vót. Nagyon jó vót. Csak – mondok – osztán a szülők... elgyengültek, habár az én szüleim vótak a legidősebbek, akik lejöttek ide, a többiek fiatalabbak vótak. De má mind kihaltak. Mán nincs belőlök egy se! Akik onnan lejöttek, egy sincs! Csak a gyerekek... Mán a gyerekekből is halt meg elég... Mán csak az unokák vannak, mán nincs... Há igaz, hogy huszon... huszonháromba. Huszonhatba jöttek le. Huszonhatba. És... mondok, azóta mán nincs egy se! De oszt így felnőtünk. Kínal, bajjal, a sok dologgal, mindennel, én is nagy lány lettem, azután... testvéreim is..., mondtam már, a nővérem apácának ment, egyik bátyám katonaságtul betegen jött haza, a másik meg..., majd elhurcolták Oroszországba, elvitték..., eldeportálták... Az is betegen jött haza, az is meghalt rá pár évre, nem éppen akkor, de az is meghalt... És így, hogy csak én maradtam. Vót minden, csak... még – hál' istennek – egészséges vótam, még ma is – hál' Istennek –, de... nem vót könnyű az élet..., nehéz vót... És miután férjhez mentem, még nehezebb lett! Sokkal nehezebb vót! Aszíttem, milyen jó lesz! Dehogy lett jó! Még nehezebb lett! És... bekerültem egy nagy családba, hat fiúgyermek! Az anyjok meghalt, az is... korán... Tüdőgyulladást kapott az is. Kilenc nap alatt elment, pedig nem vót csak harminc..., negyven..., negyvenhét éves vót. De hat fia vót mán. És... akkor osztán, most gondold el! Nem vót elég az én családom, bementem egy másik nehéz családba. Na de aztán telt-múlt az idő, úgy ahogy, kínnal-bajjal, nehezen, csak... Hát éltünk, mer – hál' istennek – vót miből, csak dolgozni kellett nagyon sokat, hát a férfiak dolgoztak, én mán aztán lekerültem, mer lett gyerek, és nem tudtam menni... Elég vót mán aztán azokat gondozni. Sütni-főzni annyi embernek... – még a bátyám is megvót..., mielőtt nem nősült meg –, akkor apósom..., az se élt sokat. Felesége után csak két évet élt. Az is hamar meghalt. Csak a fiúk maradtak. Na oszt akkor meg kellett őket nő... Há mán János nős vót. Megnősült. Mán az öregek míg éltek..., míg nem kerültem én oda, mán addig megnősült. Na de osztán vót..., megnősült tata, azután Anti, Lajos, Laci, Pali. Ezeket mindet meg kellett nősíteni! Házat építettünk kettőnek, a ziparosok..., hát iparosok vótak, mert tanultak, dolgoztak az Unióba, meg na... Vótak Pesten is dolgozni, Bukuresten is, hárman. Három fiú. A Pali, az most is Magyarba van, az ottmaradt... Magyarba, ott is vót ő is, de... ott is na... Odanősült. Anti Szatmáron van. Lajos meghalt. János meghalt. Úgyhogy... mán csak három íl..., mán tata is meghalt... Pali, Laci meg Anti. Ezek ílnek még a nagy családbul. És mind... Há mind... Akik élnek, jól vannak. De mán ezekből is: Antinak a felesége meghalt, János meghalt feleségéstől, nem él, akkor Lacinak a felesége pedig, az a fiatal, annak is meghalt... olyan fiatalon..., akkor... Ugyi, ezt mind át kellett élni! Mind-mind át kellett élni! Egy ilyen nagy családot át kellett gondozni! És ni, én még... még itt vagyok! Aszíttem, hogy... De is gondolom sokszor, mikor eszembe jut, hogy ha át kellene még egyszer élni ezt, amit átéltem,

inkább a halált választanám! Én mondom! Ezt még egyszer átélni, inkább a halált választanám!

– Miért?

– Há mer nagyon... Visszagondolva... Hogy az még egyszer átélni... Hát... hát mit ér az élet? Hát mit ér, mikor úgyis itthagyjuk? Úgyis meghalunk! Há érdemes annyit kínlódni? Há nem érdemes! Ezir a rongyos életir? Hát... hát csak annyi, hogy míg a Jóisten nem hozza el az időt, addig nem lehet [Nebet.]... meg halni. Most oszt özvegyen ílem a ziletemet. Hát... igen, most megyek egyik helyről a másikra, mint a gólyák. Összel jövök, tavasszal megyek..., mostmán készülök, hogy menjek megint haza. Mán kész a csomagom, csak ha jön a szekér, ha jön a vonat... [Nebet.], megyek. Oszt otthun megint van a sok dolog...: kert..., kertelni, kapálni, javítani kerítést, ezt-azt..., amit még tudok, amit kell..., ameddig bírom, a Jóisten segít..., mit csinálj? Mikor nem fogok bírni, nem tudom, hogy mi lesz. Hova támaszkodok. Nem tudom, hogy hogy lesz, mi lesz. Mostmán osztán éldegélünk. Nem élünk, csak éldegélünk. Öreg napokat, még ami hátra van... Mán nem sok van biztoson. Hetvennyócadikat taposom..., nem lehet tudni, mennyi van hátra..., csak amíg élünk, addig... megyek a fiamhoz is... Az is legalább lakna ott a faluba, ahol én lakok! De még az se lakik ott! Úgyhogy... még nagyon rokon sincs a faluba, mert... kik – mondom – a sógorok is meghaltak. Csak annyi, hogy a házam még megvan..., a kerthelység még megvan..., a föld a közösbe van..., amit kapok utána, abból élek, mer a nyugdíjam elég kevés... Még mikor eljöttem, akkor csak háromezer lej vót a nyugdíj. Most talán..., nem tudom, mennyivel szapor..., ha szaporították. De még az se biztos, hogy mi lesz, hogy lesz, csak hogy kevés, kevés. Nem sok... A föld után is nem adnak, csak húsz százalékot..., van, ahol adnak harmincat, de nálunk nem adnak, csak húszat... Úgyhogy éldegélünk. Nem élünk, csak éldegélünk. [Nebet.] Dehát mit csinálj? Úgy kell jó legyen, ahogy van! Úgy van jól, ahogy van! Nincs mit tenni... Itt nagyon szeretek, mer itt van közel a templom, tudok menni a templomba, mehetek a piacra, mán itt megszoktam. Mán itt nem hiányzik semmi. Csak az a baj, hogy el kell hagyni! Ott a ház, ott a kert..., a csűr..., el szeretném adni, ha vón kinek..., rengeteg anyag. Van cserép, fa..., s még jó még... Mikor átépítettük a házat, akkor új ajtót..., új ablak, minden... Dehát ha vóna kinek eladni. Abba a kis községbe nem jön senki, még inkább elmenne onnan mindenki, nemhogy jöjjön... Kálmán akar – aszonta – a nyáron lakni. [Nebet.] Mónit akarja oda... Két gyerekkel. Há mivel jön az oda? Hogy? Nem érdemes azután járni! Ha csak ő jönne! Hagyja Mónit a gyerekekkel itthun! Jöjjön ő! Oszt aszonta, majd csak május végén. Hát akkor ippen jó vóna! Mer legalább jönne segítni egy kicsit! Az csak úgy jön, ha az újságot tudja hagyni. Én mikor tizenhárom éves vótam, akkor haltak meg a szüleim. Most gondold el! És... azóta, ha én fenntartottam magamat, vót, s ha nem, nem vót. És fenntartottam, ami

maradt jószág, még az uramtól is, ami maradt. Há nem? Két évig nem otthun vótam? Egyedül... A jószággal, mindennel. Na... De mán..., mikor a szüleim is elhaltak..., tizenhárom-tizennégy-tizenöt-tizennyóc évig. Egyedül vótam... Oszt csináltam. Akartam, hogy legyen, és vigyáztam, és csináltam, hogy legyen... Nem támaszkodtam senkire! Még nem is kérdeztem senkitől, se főzni, se mosni, se semmit a világon! Semmit! Csináltam! Mer csinálni kellett! Mer a muszáj megtanított!

– És mi van a Karitással Kolozsváron? [Nevet.]

– Az befulladt.

– Megbukott ugyi? Teljesen gátá, nincs.

– Hát én nem is tudom, mi van vele.

– Hát írta az újság, kétszer is olvastam, hogy nincs, ne is várjon senki semmit, mer nincs. Na. Ez is egy butaság vót. Aki a pénzt odatette, nagy butaságot csinált. Nahát nekem nem vót... Nem vót nekem pénzem. Há vót... Nálunk is sokan tettek... ajaj, sokan tettek...

– A faluból? Esztróról?

– Há! Esztróról! Majd az egész falu. Majdnem... kinek... Még olyan is vót, hogy csak negyvenezer leje vót. Elvitte és betette.

– És kapták már ki?

– Há vót, aki egyszer kapott. S akkor még valamennyit kivett, s a többit, amit kapott vóna, a nyereséget otthagya. Az ott is maradt örökre! Csak avval maradt, ami vót neki. De sokan. Még az egyház pénzt is betették! Eladtak..., harminc mázsa búzája vót a templomnak, oszt a kurátor elvitte; még vót egy cigánasszon, annak vót két gyönyörű süldője, disznója [Nevet.]..., jaj, annyit nevettem vele! Oszt hamar, hamar... De adta, ahogy vették, nem is adta áron, majdnem félárba adta el. Hamar, mer ment a kurátor, oszt vigye neki is a pénzt. El is vitte. De vót... Még másoknak... soknak vitt. Mind akkor... De nem kapott abból egy se semmit! A templom se, se senki! Úgyhogy ez vót egy figura. Sokan, sokan. Még Márta nénye is tett. Ötöt, ötszázat... Igen... Mondta Gyuszi..., hogy ők is megjárták... Még vettek kócsön is, hogy egészítsék ki, hogy legyen öt..., öt..., egy félmillió. Ennyit kapott. [Mutatja.] Na most nyócszoros dupláját. Na gondold el! De én mondtam nektek, te. Há hogy létezik az, hogy három hónapra ha adol te száz lejt, három hónap múlva kapjál te kamatot nyócszoros áron! Há hun írják ezt? Hun írják ezt? De az én apám is megjárta! Már akkor is vitt..., háború után eladott négy ökröt, két pár ökröt, s ami pénzt kapott, betette az is így, mit tudom én, mi vót akkor. Karitás vót, vagy mi vót. Nem tudom, csak emlékszek szegény édesanyám... Olyan nagy papír vót, azon meg vót írva minden: ki, mennyi, hogy, mint... Nem kapott szegín soha egy büdös lejt se! Négy ökör elment. Mondtam én nekik: – Te, hát ne csináljatok ilyen dógot! Még Gyuszinak is mondtam. Az enyémmek... Nemtom ők is..., ők nem adtak. De a fiatalok asziszem, mán azok is adtak. Nem tudom, mennyit, de adtak azok is. Na... hát nem hall-

gattak rám. Ó – mondom –, te, az én apám megjárta! Szegény édesanyám, olyan sokat emlegette, hogy... Gyerek vótam, de jól emlékszek vissza, hogy... Mutogatta a pappírt! Láttuk is, mer most is... – mintha látnám, milyen szép pappírt kapott. Hát soha egy lejt nem kaptak! Soha, soha! Ezek is megjárták! Dehát az rengeteg! Ami pénzt itt összeszedtek! Szeptember hónapba – mer akkor adták..., szeptember elsején, kapták mán az első, primesz szériákat ott ki... –, oszt jaj, de mentek, mikor mán látták, hogy vót, aki na. Tényleg adott többet be, de dupláját kapta na. Beadott százezer lejt, kapott nyócat. Akkor mán százezer lejt itt hagyta, vagy... még akkor ötöt otthagyt. De vitték, de vitték, de vitték a pénzt nyakra-főre! Mondom, vót, aki még a házat is eladta! Vót, aki eladta a tehenit! Vót, nem is egy! [Nebet.] A szomszédom..., az is vitt..., ott vót Kolozsváron... Hát – aszondja – nagyon sok ember vót ott na. Én nem tudom..., csak mondják... Vót ott egy öreg ember, hogy eladta a tehenit, oszt elvitte azt is, betette. Mondták neki, hogy hát mér adta el? Az az egy tehenet vót, azt is eladta, oszt betette a pénzt. Oszt aszonta az öreg: – És ha megdőglött vón? [Nebet.] Akkor mi lett vóna? Na, oszt ilyenek... Ilyenek történtek... Megtörténnek a mai világba is. Régen is vót baj elég, most is van baj elég.

